

Επιστήμη και Κοινωνία: Επιθεώρηση Πολιτικής και Ηθικής Θεωρίας

Τόμ. 14 (2005)

Πανεπιστήμια II

Η συμμετοχή των Ελλήνων επιστημόνων στις διεθνείς επιστημονικές κοινότητες: (κοινωνική επιστήμη, νομική επιστήμη, φιλοσοφία)

Αριστέιδης Ν. Χατζής

doi: [10.12681/sas.478](https://doi.org/10.12681/sas.478)

Copyright © 2015, Αριστέιδης Ν. Χατζής

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Χατζής Α. Ν. (2015). Η συμμετοχή των Ελλήνων επιστημόνων στις διεθνείς επιστημονικές κοινότητες: (κοινωνική επιστήμη, νομική επιστήμη, φιλοσοφία). *Επιστήμη και Κοινωνία: Επιθεώρηση Πολιτικής και Ηθικής Θεωρίας*, 14, 191–209. <https://doi.org/10.12681/sas.478>

Η συμμετοχή των ελλήνων επιστημόνων στις διεθνείς επιστημονικές κοινότητες (Κοινωνική επιστήμη, Νομική επιστήμη, Φιλοσοφία)

Αριστείδης Ν. Χατζής*

Στο παρόν άρθρο παρουσιάζονται τα προσωρινά αποτελέσματα μιας έρευνας σε εξέλιξη σχετικά με τη διεθνή παρουσία των ελλήνων επιστημόνων σε τρεις κλάδους: στην Κοινωνική επιστήμη (με έμφαση στην Κοινωνιολογία), στη Νομική επιστήμη και στη Φιλοσοφία κατά την περίοδο 2000-2004. Παρουσιάζονται συγκριτικά στοιχεία για τις 25 χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Τα τρία σημαντικότερα αποτελέσματα είναι τα εξής: (α) η Ελλάδα έχει αξιοπρεπή παρουσία η οποία οφείλεται κυρίως σε δημοσιεύσεις νέων επιστημόνων που έχουν σπουδάσει στον αγγλοσαξονικό χώρο· (β) η διεθνής παρουσία στον χώρο της Νομικής επιστήμης οφείλεται κυρίως σε επιστήμονες άλλων κλάδων και σε υποψήφιους διδάκτορες και λιγότερο σε μέλη ΔΕΠ των Νομικών Σχολών· και (γ) η συνεργασία των ελλήνων επιστημόνων στη διεύθυνση και στελέχωση των διεθνών επιστημονικών περιοδικών είναι ανύπαρκτη. Θεωρούμε ότι το φαινόμενο αυτό πιθανόν να οφείλεται στη φθίνουσα πορεία των δημοσιεύσεων όσων επιστρέφουν από το εξωτερικό στην Ελλάδα.

1. Η αξιολόγηση στα ελληνικά ΑΕΙ

Τα τελευταία χρόνια γίνεται μεγάλη συζήτηση στην Ελλάδα για την αξιο-

* Επίκουρος Καθηγητής Φιλοσοφίας Δικαίου και Θεωρίας Θεσμών του Τμήματος Μεθοδολογίας, Ιστορίας και Θεωρίας της Επιστήμης (ΜΙΘΕ) του Πανεπιστημίου Αθηνών (ahatzis@phs.uoa.gr).

λόγηση των πανεπιστημιακών, για την αξιολόγηση δηλαδή της πανεπιστημιακής διδασκαλίας και έρευνας. Βέβαια, τα μέλη ΔΕΠ των ελληνικών πανεπιστημίων κρίνονται από τους συναδέλφους τους όταν εκλέγονται σε θέση ΔΕΠ αλλά και όταν εξελίσσονται σε ανώτερες βαθμίδες. Όμως η διαδικασία αυτή παρουσιάζει πολλά προβλήματα τα οποία δεν θα συζητηθούν εδώ. Θα αναφέρω χαρακτηριστικά δύο:

(α) Οι κρίνοντες είναι σχεδόν πάντοτε συνάδελφοι του κρινόμενου. Οι σχέσεις που δημιουργούνται κατά τη διάρκεια της συνεργασίας μέσα στα πανεπιστημιακά τμήματα (σχέσεις οι οποίες εκτείνονται από τη φιλία έως τη σχέση εξάρτησης) εμποδίζουν πολλές φορές την αντικειμενική αξιολόγηση του έργου του κρινόμενου. Έτσι, για παράδειγμα, η εκλογή μελών ΔΕΠ σε κατώτερες βαθμίδες, πολλές φορές δεν βασίζεται σε αντικειμενική αξιολόγηση του έργου των κρινόμενων αλλά σε άτυπες επετηρίδες. Είναι επίσης χαρακτηριστικό πως η εξέλιξη των μελών ΔΕΠ αποτελεί πλέον, σε μεγάλο βαθμό, μια αυτομάτη διαδικασία που αρκετές φορές πόρρω απέχει από πραγματική αξιολόγηση, ακόμη και όταν υπάρχει κάποιος ιδιαίτερα αξιολογός εξωτερικός υποψήφιος. Είναι ελάχιστα τα παραδείγματα απόρριψης μίας αίτησης εξέλιξης και ακόμη λιγότερα εκείνα της επιλογής εξωτερικού υποψηφίου. Αλλά και στις ελάχιστες αυτές περιπτώσεις, πολύ σπάνια η εξαίρεση στον κανόνα οφείλεται στη σοβαρή αξιολόγηση του έργου των υποψηφίων και όχι σε άλλες αιτίες (σύγκρουση ομάδων μέσα σε ένα Τμήμα, προσωπικές αντιπαλότητες, κ.λπ.).

(β) Τα κριτήρια που χρησιμοποιούνται κατά τις εσωτερικές αξιολογήσεις είναι ιδιαίτερωσ υποκειμενικά. Παρά τη σχετική νομοθεσία (η οποία είναι ατελής και ασαφής), σπανίως εφαρμόζονται με αυστηρότητα οι προϋποθέσεις που θέτει ο νομοθέτης. Είναι συχνό το φαινόμενο τα Τμήματα να θέτουν δικά τους κριτήρια, συνήθως ελαστικότερα της σχετικής νομοθεσίας και προσαρμοσμένα στις συγκεκριμένες (προ)επιλογές. Τα διεθνώς παραδεδεγμένα επιστημονικά κριτήρια αξιολόγησης σπανίως υιοθετούνται ενώ συχνά απορρίπτονται ρητά.

Η απαξίωση της εσωτερικής διαδικασίας αξιολόγησης των μελών ΔΕΠ είναι τόσο καταφανής και, σε ορισμένες περιπτώσεις, πρωτοφανής που δεν επιδέχεται, θεωρώ, σοβαρής αμφισβήτησης. Βέβαια υπάρχουν ενάριθμες εξαιρέσεις, ιδίως στον χώρο των φυσικών επιστημών¹ και των οικονομικών. Αυτό οφείλεται σε πολλούς λόγους ο σημαντικότερος των οποίων είναι η εκπαιδευτική παράδοση από την οποία προέρχονται τα μέλη ΔΕΠ των τμημάτων αυτών. Όμως και σε αυτές τις θετικές εξαιρέσεις δεν λείπουν οι

στρεβλώσεις που οφείλονται στο προβληματικό νομοθετικό πλαίσιο και οι σχέσεις εξάρτησης που δυστυχώς δημιουργούνται με ιδιαίτερη ευκολία στον χώρο του πανεπιστημίου, έναν χώρο κατεξοχήν ιεραρχικό.

Η κατάσταση αυτή είναι βέβαιο πως δεν πρόκειται να βελτιωθεί θεαματικά στο εγγύς μέλλον για έναν απλό λόγο: δεν υπάρχουν τα σχετικά κίνητρα. Για όσο διάστημα η εκπαίδευση θα αποτελεί μονοπώλιο του κράτους και η ανεξαρτησία των πανεπιστημίων φενάκη, η οποιασδήποτε μορφής αξιολόγηση θα θεωρείται περιττή και, ίσως, επικίνδυνη. Ακόμη και αν θεσμοθετηθεί, θα καταντήσει και πάλι μια άνευ ουσίας τυπική διαδικασία νομιμοποίησης εξω-επιστημονικών κριτηρίων.²

Εάν η ελληνική πολιτεία ενδιαφέρεται πραγματικά για την αξιολόγηση του έργου των πανεπιστημιακών, θα πρέπει να επιδιώξει και να επιτύχει δύο στόχους:

(α) Να συνδέσει την προσφορά και τη ζήτηση της γνώσης, ενισχύοντας την οικονομική ανεξαρτησία των δημοσίων πανεπιστημίων και τον ανταγωνισμό επιτρέποντας την ίδρυση μη κερδοσκοπικών ακαδημαϊκών ιδρυμάτων. Αυτός είναι και ο μοναδικός τρόπος δημιουργίας κινήτρων για πραγματική εσωτερική αξιολόγηση. Όμως στο θέμα αυτό δεν θα υπεισέλθουμε στο παρόν κείμενο.

(β) Τη θεσμοθέτηση εξωτερικής αξιολόγησης των πανεπιστημιακών που να βασίζεται σε αντικειμενικά επιστημονικά κριτήρια. Ποια είναι αυτά; Τα ίδια που χρησιμοποιούνται σε όλα τα μεγάλα και μικρά πανεπιστήμια του εξωτερικού, ιδίως σε εκείνα τα οποία θεωρούνται αναμφισβήτητα από όλους ως τα καλύτερα και σημαντικότερα διεθνώς ακαδημαϊκά ιδρύματα.

Η παρούσα εργασία έχει ως στόχο να αποτελέσει μικρή συμβολή στην καθιέρωση αυτών των κριτηρίων στο ελληνικό πανεπιστήμιο.³ Ως γνωστόν, στα περισσότερα πανεπιστήμια του εξωτερικού η αξιολόγηση του ακαδημαϊκού προσωπικού (για εξέλιξη και μονιμοποίηση) βασίζεται σε δύο κυρίως κριτήρια: στη διδακτική ικανότητα (που την αξιολογούν κυρίως οι φοιτητές) και στην ερευνητική δραστηριότητα.

Στην αξιολόγηση των καθηγητών από τους φοιτητές έχει ασκηθεί έντονη κριτική, πολλές φορές δικαιολογημένη. Ιδιαίτερα στο ελληνικό πανεπιστήμιο όπου σε πολλά τμήματα οι σχέσεις διδασκόντων και διδασκομένων είναι ανύπαρχτες και συνοδεύονται από σειρά στρεβλώσεων, μια τέτοιου είδους αξιολόγηση θα ήταν σίγουρα προβληματική. Όμως δύσκολα μπορεί κανείς να απορρίψει τη μέθοδο αυτή αξιολόγησης του διδακτικού έργου: όπου εφαρμόζεται η μέθοδος αυτή με σωστό μεθοδολογικά και αξιόπιστο επιστη-

μονικά τρόπο μόνο θετικά αποτελέσματα έχει, τόσο για την αξιολόγηση των διδασκόντων όσο και για τη βελτίωση και συστηματοποίηση του διδακτικού έργου.

Η ερευνητική δραστηριότητα που μας ενδιαφέρει κυρίως εδώ μπορεί να μετρηθεί πολύ ευκολότερα από τις διδακτικές ικανότητες και με ιδιαίτερα αντικειμενικά κριτήρια, όπως:

(1) τις δημοσιεύσεις άρθρων σε επιστημονικά περιοδικά που λειτουργούν με το σύστημα των ανώνυμων κριτών·

(2) τις δημοσιεύσεις μονογραφιών από αναγνωρισμένους εκδοτικούς οίκους που βασίζονται και αυτοί στο σύστημα των ανώνυμων κριτών για να επιλέξουν τα κείμενα που θα δημοσιεύσουν·

(3) τις δημοσιεύσεις άρθρων σε συλλογικούς τόμους που κατά προτίμηση χρησιμοποιούν το σύστημα των ανώνυμων κριτών, αν όχι για την επιλογή των άρθρων, τουλάχιστον για τη βελτίωση της δημοσιευμένης εκδοχής τους.

Οι δημοσιεύσεις σταθμίζονται πάντοτε με βάση την κατάταξη των περιοδικών στους σχετικούς διεθνείς καταλόγους επιρροής των περιοδικών στη διεθνή επιστημονική κοινότητα (*impact factor*). Για παράδειγμα, δεν μπορεί να θεωρηθούν ισότιμα δύο άρθρα το ένα εκ των οποίων έχει δημοσιευθεί στο *Journal of Political Economy* και το άλλο στο *Economic Systems*, όπως επίσης δεν έχει την ίδια αξία η δημοσίευση ενός βιβλίου από τον εκδοτικό οίκο Ashgate με τη δημοσίευσή του από το Cambridge University Press. Για τον λόγο αυτό, κάθε χρόνο δημοσιεύονται από τις ειδικές υπηρεσίες (κυριότερη εκ των οποίων είναι το *Institute for Scientific Information*) οι σχετικές κατατάξεις (*rankings*). Με βάση αυτές γίνεται η αξιολόγηση του ερευνητικού έργου των πανεπιστημιακών σε όλα τα μεγάλα πανεπιστήμια του εξωτερικού.⁴

(4) τις αναφορές στο δημοσιευμένο έργο. Ένα επιστημονικό δημοσίευμα απευθύνεται στη διεθνή επιστημονική κοινότητα. Όταν το έργο αυτό συζητηθεί και αποτελέσει αντικείμενο αναφοράς, ακόμη και κριτικής, αυτό αποτελεί απόδειξη της πραγματικής (μικρής ή μεγάλης) επιρροής που ασκεί ο συγγραφέας στη διεθνή επιστημονική συζήτηση. Για πολλούς, όχι αδικαιολόγητα, αυτό θεωρείται το ασφαλέστερο κριτήριο για την αξιολόγηση της ερευνητικής εργασίας ενός επιστήμονα: η αναγνώριση από τους συναδέλφους και η συμβολή στην ανάπτυξη της επιστήμης· και

(5) τις συμμετοχές και παρουσιάσεις σε διεθνή συνέδρια και τη γενικό-τερη συμμετοχή σε διεθνείς επιστημονικές κοινότητες (από απλό μέλος σε επιστημονικές οργανώσεις έως κατάληψη μιας τιμητικής θέσης, π.χ. πρόεδρος της *European Economic Association*) και διεθνή ερευνητικά προγράμματα.

Η σημαντικότερη όμως σχετική δραστηριότητα είναι η συμμετοχή στην έκδοση ενός επιστημονικού περιοδικού. Αυτή μπορεί να προσλάβει κυρίως τρεις μορφές:

(α) τη συμμετοχή στη διεύθυνση του περιοδικού (*editor*);

(β) την τιμητική συμμετοχή στο επιστημονικό συμβούλιο του περιοδικού (*editorial board*); και

(γ) τη συμμετοχή στη διαδικασία επιλογής των άρθρων που θα δημοσιευθούν υπό την ιδιότητα του ανώνυμου κριτή (*anonymous referee*).

Η συμμετοχή αυτή όχι μόνο καταδεικνύει τη διεθνή παρουσία και επιβράβευση του επιστήμονα από τους συναδέλφους του διεθνώς, αλλά και του προσφέρει τη δυνατότητα να διαμορφώσει, άλλοτε σε μεγαλύτερο και άλλοτε σε μικρότερο βαθμό, τις κατευθύνσεις της έρευνας.

Δεν αμφιβάλλει κανείς πως η συμμετοχή στη συζήτηση που διεξάγεται στα πλαίσια μιας χώρας, έστω μικρής όπως η Ελλάδα, έχει τη δική της σημασία. Παρά τον ελάχιστο αριθμό αξιολογών επιστημονικών περιοδικών που ακολουθούν για την έκδοσή τους τις διεθνώς παραδεδεγμένες διαδικασίες (κυρίως εκείνη των ανώνυμων κριτών), έχουν δημοσιευθεί στα ελληνικά σημαντικές εργασίες που πράγματι συμβάλλουν στην πρόοδο της επιστήμης και θα μπορούσαν κάλλιστα να δημοσιευθούν σε περιοδικά του εξωτερικού. Όμως, είναι επίσης δεδομένο πως η επιστημονική συζήτηση διεξάγεται πλέον διεθνώς καταρχάς στα επιστημονικά περιοδικά και δευτερευόντως στα συνέδρια και στις υπόλοιπες εκδόσεις.

Οποιαδήποτε μορφής αξιολόγηση θα πρέπει, λοιπόν, να βασίζεται καταρχήν στη διεθνή παρουσία των μελών ΔΕΠ ειδικά και του τμήματος γενικά. Η μέτρηση της διεθνούς παρουσίας των πανεπιστημιακών είναι και εφικτή και μπορεί να πραγματοποιηθεί με τη χρήση αντικειμενικών κριτηρίων λόγω και της εμπειρίας δεκαετιών που έχουν ήδη στον τομέα αυτό τα πανεπιστήμια του εξωτερικού. Επιπλέον, μια αξιολόγηση που θα βασίζεται στη διεθνή παρουσία των ελλήνων επιστημόνων θα ενισχύσει τα σχετικά κίνητρα αλλά και θα οδηγήσει σε αμερόληπτες και έτσι αξιόπιστες διαδικασίες εκλογής και εξέλιξης.

Στο κείμενο που ακολουθεί παρουσιάζουμε τα προσωρινά πορίσματα μιας ευρείας και σε εξέλιξη έρευνάς μας που σκοπό έχει να επιμετρήσει τη διεθνή παρουσία των ελλήνων επιστημόνων και, ειδικότερα, τη συμμετοχή τους στη δημοσίευση αλλά και στην έκδοση των διεθνών επιστημονικών περιοδικών. Αν και εδώ θα παρουσιασθεί μέρος του υλικού, μπορούμε ήδη εξαγάγουμε κάποια προσωρινά συμπεράσματα.

2. Η διεθνής συμμετοχή των ελλήνων επιστημόνων στην Κοινωνική Επιστήμη, στο Δίκαιο και στη Φιλοσοφία (προσωρινά αποτελέσματα)

Τα στοιχεία που παρουσιάζονται εδώ προέρχονται από ευρύτατη έρευνα για τη συμμετοχή των ελλήνων επιστημόνων στη διεθνή επιστημονική έρευνα. Βασικός στόχος της είναι να μετρήσει τις δημοσιεύσεις των ελλήνων επιστημόνων και ειδικότερα των μελών ΔΕΠ σε διεθνή επιστημονικά περιοδικά, αλλά και τη συμμετοχή τους στην έκδοση των περιοδικών αυτών.

Η έρευνα αυτού του είδους είναι πλέον εφικτή και μάλιστα αρκετά απλή, καθώς όλοι οι μεγάλοι εκδοτικοί οίκοι που ειδικεύονται στην έκδοση επιστημονικών περιοδικών προσφέρουν τα στοιχεία των σχετικών δημοσιεύσεων ελεύθερα στο διαδίκτυο. Επιπλέον, η πρόσβαση στα περισσότερα από τα επιστημονικά περιοδικά είναι ελεύθερη μέσω του Δικτύου των Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών (HEAL Link).⁵ Η έρευνά μας περιορίζεται καταρχάς στα περιοδικά των εκδοτικών οίκων Cambridge University Press, Springer, Kluwer, Blackwell Publishing, Oxford University Press, Taylor & Francis, Wiley και Elsevier. Η πρόσβαση στα επιστημονικά περιοδικά των παραπάνω οίκων είναι ελεύθερη για τα μέλη ΔΕΠ των ελληνικών πανεπιστημίων. Επιπλέον, αυτοί οι εκδοτικοί οίκοι δημοσιεύουν πάνω από το 80% των διεθνών επιστημονικών περιοδικών. Η έρευνα περιορίζεται επίσης στον χώρο των κοινωνικών επιστημών, των ανθρωπιστικών επιστημών και της νομικής επιστήμης και περιλαμβάνει προς το παρόν τα έτη 2000-2005.⁶

Εδώ παρουσιάζουμε ένα μικρό μέρος της συνολικής έρευνας η οποία επικεντρώνεται στη Φιλοσοφία, στη Νομική επιστήμη και στην Κοινωνική επιστήμη (*social science*) με την ευρεία έννοια, με έμφαση στην Κοινωνιολογία.⁷ Οι δημοσιεύσεις προέρχονται κυρίως από δύο ευρωπαϊκούς εκδοτικούς οίκους: τον Springer⁸ και τον Blackwell. Οι οίκοι αυτοί επιλέχτηκαν επειδή (μαζί με τον Taylor & Francis) εκδίδουν τα περισσότερα περιοδικά στις κοινωνικές και ανθρωπιστικές επιστήμες. Επιπλέον, ως ευρωπαϊκοί οίκοι κυριαρχούνται σε μικρότερο βαθμό (ιδίως ο Springer) από αμερικανούς επιστήμονες.⁹

Συμπεριλάβαμε σχεδόν όλα τα περιοδικά στις τρεις ως άνω ειδικότητες των δύο εκδοτικών οίκων. Αποφασίσαμε να εξαιρέσουμε εκείνα τα οποία ειδικεύονται σε θέματα που είναι απίθανο να ενδιαφέρουν έλληνες επιστήμονες, είτε διότι είναι ιδιαίτερος εξειδικευμένα (*Journal of Indian Philosophy, Arab Law Quarterly*) είτε διότι είναι στενά συνδεδεμένα με συγκεκριμένη χώρα ή πανεπιστήμιο (*Liverpool Law Review, Feminist Legal Studies*¹⁰). Αντικείμενο έρευνας αποτέλεσαν έτσι όλα τα περιοδικά με γενικό

περιεχόμενο και όλα όσα ασχολούνται διεπιστημονικά με το αντικείμενο τους και δίνουν τη δυνατότητα δημοσίευσης σε ευρωπαϊούς επιστήμονες από διαφορετικές ευρωπαϊκές χώρες. Για να συμπληρωθεί ο αριθμός των 100 περιοδικών, συμπεριλάβαμε 12 περιοδικά των εκδοτικών οίκων Oxford University Press και Elsevier με βάση τα παραπάνω κριτήρια σε συνδυασμό με τον υψηλό συντελεστή επιρροής (*impact factor*).¹¹

Στα περιοδικά αυτά αναζητήσαμε τις δημοσιεύσεις των ελλήνων επιστημόνων που συνδέονται με κάποιο ελληνικό ίδρυμα, που δηλώνουν δηλαδή ως ιδιότητά τους (*affiliation*) τη συνεργασία με πανεπιστήμιο, ερευνητικό κέντρο κ.λπ. στην Ελλάδα ή δηλώνουν απλά την ελληνική διεύθυνσή τους (εφόσον είναι ιδιώτες ερευνητές). Επίσης αναζητήσαμε (για συγκριτικούς λόγους) και τις δημοσιεύσεις των επιστημόνων που συνδέονται με τις υπόλοιπες 24 χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Αυστρία, Βέλγιο, Γαλλία, Γερμανία, Δανία, Εσθονία, Ηνωμένο Βασίλειο, Ιρλανδία, Ισπανία, Ιταλία, Κύπρος, Λετονία, Λιθουανία, Λουξεμβούργο, Μάλτα, Ολλανδία, Ουγγαρία, Πολωνία, Πορτογαλία, Σλοβακία, Σλοβενία, Σουηδία, Τσεχία, Φινλανδία), καθώς και με τις 4 υποψήφιες χώρες για είσοδο στην Ευρωπαϊκή Ένωση (Βουλγαρία, Κροατία, Ρουμανία, Τουρκία). Συνολικά, δηλαδή, συγκεντρώσαμε τις δημοσιεύσεις επιστημόνων που εργάζονται σε 29 ευρωπαϊκές χώρες.

Κατά την καταμέτρηση των δημοσιεύσεων ακολουθήσαμε μια σειρά απλών κανόνων:

(α) Δεν συμπεριλάβαμε τις βιβλιοκριτικές και όσα κείμενα δεν περιλαμβάνονται στη σελιδοποίηση του εκάστοτε τόμου (αριθμούνται με λατινικούς αριθμούς και συνήθως περιλαμβάνουν σύντομα σχόλια των διευθυντών, βιβλιοπαρουσιάσεις, ανακοινώσεις κ.λπ.).

(β) Η κάθε δημοσίευση υπολογίζεται ως μία μονάδα για κάθε χώρα. Αν, για παράδειγμα, ένα άρθρο έχει γραφεί από έναν βέλγο και έναν γερμανό συγγραφέα, θα δοθούν δύο μονάδες: μία στο Βέλγιο και μία στη Γερμανία. Αν όμως το έχουν γράψει δύο Βέλγοι, θα πάρει το Βέλγιο μία μόνο μονάδα.

(γ) Δεν καταμετρώνται οι διεθνείς οργανισμοί που εδρεύουν σε μια χώρα. Εάν ο συγγραφέας είναι στέλεχος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής στις Βρυξέλλες, η δημοσίευση δεν δίνει βαθμό στο Βέλγιο.

(δ) Σε ορισμένες περιπτώσεις, η ιστοσελίδα δεν έδινε τα σχετικά στοιχεία για συγκεκριμένα τεύχη. Στις περιπτώσεις αυτές δεν τα συμπεριλάβαμε.¹²

Παράλληλα, καταμετρήσαμε τη συμμετοχή των ευρωπαίων επιστημόνων στην έκδοση των περιοδικών είτε ως εκδοτών-διευθυντών των περιοδικών

(editors) είτε ως μελών των επιστημονικών επιτροπών (*editorial board, advisory board*), κ.λπ.

Τα αποτελέσματα της καταμέτρησης μπορεί να τα δει κανείς στο παράρτημα (πίνακες 1-2). Τέλος, συγκεντρώσαμε τις δημοσιεύσεις που προέρχονται από μέλη ΔΕΠ των ελληνικών ΑΕΙ σε σχετικό πίνακα (βλ. πίνακα 3).

3. Κάποια πρώτα συμπεράσματα

Όπως βλέπουμε στον Πίνακα 1, οι βρετανοί επιστήμονες κυριαρχούν, συγκεντρώνοντας περίπου το 50% των ευρωπαϊκών δημοσιεύσεων.¹³ Η υπεροχή τους οφείλεται σε δύο κυρίως γεγονότα: (α) σχεδόν όλα τα μεγάλα επιστημονικά περιοδικά εκδίδονται στην αγγλική γλώσσα¹⁴ και (β) η δημοσίευση σε περιοδικό με ανώνυμους κριτές προέρχεται από την αγγλοσαξονική επιστημονική παράδοση. Εξίσου εντυπωσιακή είναι η υπεροχή των ολλανδών επιστημόνων, οι οποίοι κατόρθωσαν να ξεπεράσουν τους Γερμανούς ακόμη και στη Νομική Επιστήμη και στη Φιλοσοφία.

Η θέση της Ελλάδας είναι αξιοπρεπής (39 δημοσιεύσεις). Η χώρα μας βρίσκεται σχετικά κοντά σε χώρες με μεγάλη παράδοση και στους τρεις κλάδους (όπως η Αυστρία) και σε καλύτερη θέση από την Πορτογαλία. Μελετώντας την κατάταξη των ελληνικών πανεπιστημίων (Πίνακας 3), είναι φανερό η μεγάλη υπεροχή του Πανεπιστημίου Αθηνών. Ένα ακόμη πιο ενδιαφέρον εύρημα είναι πως από τις 19 ελληνικές δημοσιεύσεις σε διεθνή νομικά περιοδικά, μόνο οι επτά (7) προέρχονται από μέλη ΔΕΠ των Τμημάτων Νομικής.¹⁵ Οι υπόλοιπες προέρχονται από μέλη ΔΕΠ άλλων τμημάτων, ιδιώτες ερευνητές και υποψήφιους διδάκτορες.¹⁶

Όμως το πλέον εντυπωσιακό εύρημα βρίσκεται στον Πίνακα 2. Όπως βλέπουμε εκεί, η συμμετοχή των ελλήνων επιστημόνων στη διεύθυνση των διεθνών περιοδικών είναι ανύπαρκτη. Παρά το γεγονός πως 4 από τα 100 περιοδικά διευθύνονται από Έλληνες που εργάζονται στο εξωτερικό, κανείς Έλληνας που συνδέεται με ελληνικό ίδρυμα δεν μετέχει στη διεύθυνση περιοδικού ή έχει αναλάβει τιμητική θέση σε επιστημονική επιτροπή. Το εύρημα αυτό είναι εντυπωσιακό, ιδίως αν το συγκρίνει κανείς με την παρουσία άλλων χωρών, π.χ. με την Πολωνία (16 μέλη), την Ουγγαρία (12 μέλη), τη Δανία (11 μέλη), την Πορτογαλία (6 μέλη), τη Σλοβενία (4 μέλη), κ.λπ.

Η Ελλάδα καταλαμβάνει την τελευταία θέση στον πίνακα και αυτό είναι πράγματι λυπηρό αν αναλογισθεί κανείς τη σημασία που έχει η συμβολή στη διεύθυνση ενός περιοδικού. Η απουσία των Ελλήνων από θέσεις που ασκούν

επιρροή όχι μόνο στην επιλογή των προς δημοσίευση άρθρων αλλά και στις κατευθύνσεις της έρευνας έχει σοβαρές συνέπειες στη διεθνή παρουσία της ελληνικής επιστήμης.

Το ερώτημα που τίθεται είναι το εξής: πώς συμβιβάζεται η αξιοπρεπής θέση της Ελλάδας όσον αφορά τον συνολικό αριθμό δημοσιεύσεων με την τελευταία θέση στην κατάταξη των επιστημόνων που ασκούν επιρροή στη δημοσίευση των άρθρων στα περιοδικά αυτά; Η μελέτη των βιογραφικών των συγγραφέων των περισσότερων δημοσιευμάτων (όσον τουλάχιστον μπορέσαμε να βρούμε στο διαδίκτυο) μας βοηθά να κάνουμε μια υπόθεση, η οποία όμως θα πρέπει να αποδειχθεί με περισσότερα και ασφαλέστερα στοιχεία.

Οι περισσότερες δημοσιεύσεις προέρχονται από νέους επιστήμονες (έως 40 ετών) οι οποίοι έχουν σπουδάσει, σε μεταπτυχιακό επίπεδο, στις ΗΠΑ ή στη Μεγάλη Βρετανία, προφανώς διατηρούν επαφές με τους καθηγητές και τους πρώην συναδέλφους τους, αλλά είναι αρκετά νέοι και στα πρώτα στάδια της καριέρας τους για να τους προσφερθεί θέση σε περιοδικό της ειδικότητάς τους.

Σημαίνει άραγε αυτό πως, σε μερικά χρόνια, οι νέοι αυτοί επιστήμονες θα κατορθώσουν να καταλάβουν κάποιες από τις θέσεις στα περιοδικά που τώρα δημοσιεύουν; Όχι απαραίτητα. Σε μια παλαιότερη αδημοσίευτη έρευνά μας για τις δημοσιεύσεις των ελλήνων οικονομολόγων,¹⁷ διαπιστώσαμε κάτι πολύ ενδιαφέρον αλλά ταυτόχρονα και απογοητευτικό. Οι έλληνες οικονομολόγοι έχουν ευρύτατη και σημαντικότερη διεθνή παρουσία, τουλάχιστον στον χώρο των Κοινωνικών επιστημών. Οι αιτίες είναι δύο: (α) οι έλληνες οικονομολόγοι έχουν σπουδάσει, σε μεγάλα ποσοστά, σε αγγλοσαξονικές χώρες και, επιπλέον, (β) στα περισσότερα τμήματα Οικονομικών δίνεται μεγάλη έμφαση στις δημοσιεύσεις σε διεθνή περιοδικά με κριτές, σε ορισμένες μάλιστα περιπτώσεις αποτελεί απαραίτητο όρο για την εξέλιξη.¹⁸

Το εντυπωσιακό είναι πως αρκετοί έλληνες οικονομολόγοι που εργάζονται σε ελληνικά ΑΕΙ, στην αρχή της καριέρας τους, είχαν εργαστεί στο εξωτερικό και είχαν επιτύχει εντυπωσιακές δημοσιεύσεις στα κορυφαία περιοδικά της Οικονομικής Επιστήμης (ακόμη και στα πρώτα στη διεθνή κατάταξη, όπως το *American Economic Review*, το *Journal of Political Economy*, το *Quarterly Journal of Economics*, κ.λπ.). Με την επιστροφή τους όμως στην Ελλάδα, ο αριθμός των δημοσιεύσεων περιορίζεται και ποσοτικά και ποιοτικά (δημοσιεύουν δηλαδή σε λιγότερο σημαντικά διεθνή περιοδικά).¹⁹ Υπάρχουν βέβαια αρκετές εξαιρέσεις και η συνεργασία με επιστημονικά περιοδικά είναι μεν ελάχιστη, πλην όμως υπαρκτή (κυρίως ως ανώνυμοι κριτές αλλά ακόμη και ως εκδότες ή σύμβουλοι περιοδικών).

Οι λόγοι της φθίνουσας διεθνούς παρουσίας μετά την επιστροφή στην Ελλάδα είναι πολλοί και δεν θα συζητηθούν εδώ. Φοβόμαστε ότι οι ίδιοι λόγοι ισχύουν σε μεγαλύτερο βαθμό για τους υπόλοιπους έλληνες επιστήμονες στον χώρο των κοινωνικών και των ανθρωπιστικών ερευνών, οι οποίοι και δεν ανήκουν σε παρόμοια ακαδημαϊκή παράδοση αλλά και δεν εργάζονται σε τμήματα που δίνουν έμφαση στη διεθνή παρουσία και στις διεθνείς δημοσιεύσεις.

Θα πρέπει στο σημείο αυτό να συζητήσουμε μια αντίρρηση που οπωσδήποτε θα προβληθεί. Η έρευνά μας καλύπτει δημοσιεύσεις σε αγγλόφωνα περιοδικά. Δεν περιλαμβάνονται οι δημοσιεύσεις σε γερμανικά, γαλλικά και ιταλικά περιοδικά. Βεβαίως θα μπορούσε να αντιτάξει κανείς στην αντίρρηση αυτή πως πολλά από τα περιοδικά αυτά έχουν μετατραπεί σε αγγλόφωνα και πως η επιρροή τους φθίνει με γεωμετρική πρόοδο. Ακόμη και οι γερμανοί, οι γάλλοι και οι ιταλοί επιστήμονες σε άρθρα που δημοσιεύουν στη μητρική τους γλώσσα επιλέγουν να αναφέρονται σε έργα δημοσιευμένα στα αγγλικά σε πολύ μεγαλύτερο βαθμό από ό,τι σε έργα δημοσιευμένα στη γλώσσα τους. Έτσι, στις διεθνείς κατατάξεις επιρροής των επιστημονικών περιοδικών ακόμη και τα καλύτερα μη αγγλόφωνα περιοδικά βρίσκονται στις τελευταίες θέσεις.

Όμως, η συγκεκριμένη αντίρρηση προϋποθέτει πως οι έλληνες επιστήμονες πρωταγωνιστούν στη γερμανική, την ιταλική και τη γαλλική βιβλιογραφία σε αντίθεση με την αγγλική. Ελπίζω να αποδειχθεί κάτι τέτοιο με μία σχετική μελέτη.²⁰ Εν τω μεταξύ θα πρέπει να δοθεί μια πειστική εξήγηση για τους λόγους για τους οποίους η ελληνική παρουσία στα αγγλόφωνα περιοδικά δεν είναι τόσο εντυπωσιακή όσο εκείνη σε άλλες γλώσσες, αλλά και γιατί όλες οι υπόλοιπες ευρωπαϊκές χώρες δεν αντιμετωπίζουν παρόμοια προβλήματα.²¹

4. Αξιολόγηση και διεθνής παρουσία

Στην παρούσα εργασία επιχειρήσαμε να παρουσιάσουμε εν συντομία κάποια προσωρινά πορίσματα μιας έρευνάς μας για τη διεθνή παρουσία των ελλήνων επιστημόνων στις Κοινωνικές και Ανθρωπιστικές επιστήμες και στη Νομική επιστήμη από το 2000 έως το 2004. Τα τρία βασικά συμπεράσματα είναι τα εξής:

- (α) Η Ελλάδα έχει μια αξιοπρεπή παρουσία η οποία οφείλεται κυρίως σε δημοσιεύσεις νέων επιστημόνων που έχουν σπουδάσει στον αγγλοσαξονικό χώρο.
- (β) Η διεθνής παρουσία στον χώρο της Νομικής επιστήμης οφείλεται κυρίως σε επιστήμονες άλλων κλάδων (47,4% των ελληνικών δημοσιεύσεων) και

σε υποψήφιους διδάκτορες (15,8%) και λιγότερο σε μέλη ΔΕΠ των Νομικών Σχολών (36,8%).

(γ) Αντίθετα, η συνεργασία των ελλήνων επιστημόνων στη διεύθυνση και στελέχωση των διεθνών επιστημονικών περιοδικών είναι ανύπαρκτη (τουλάχιστον στο δείγμα που εξετάσαμε). Θεωρούμε πως πέραν των αρνητικών συνεπειών για την προώθηση της διεθνούς παρουσίας των ελλήνων επιστημόνων, το φαινόμενο αυτό πιθανόν να οφείλεται στη φθίνουσα πορεία των δημοσιεύσεων όσων επιστρέφουν από το εξωτερικό στην Ελλάδα.

Το τελευταίο συμπέρασμα είναι και το πιο σημαντικό. Οι αιτίες της φθίνουσας πορείας είναι πολλές. Ενδεικτικά αναφέρουμε τις δύο σημαντικότερες:

1. Οι χαμηλότερες αποδοχές των ελλήνων πανεπιστημιακών σε σύγκριση με εκείνες των ευρωπαϊών συναδέλφων τους, σε συνδυασμό με την υποχρηματοδότηση της Παιδείας και την αδιαφορία του κράτους για την έρευνα.²² Πώς μπορεί άραγε να διεξαχθεί σοβαρή έρευνα και μάλιστα με διεθνείς αξιώσεις όταν δεν υπάρχουν βιβλιοθήκες, κονδύλια για έρευνα, βοηθητικό προσωπικό και, κυρίως, όταν δεν υπάρχει η δυνατότητα υποστήριξης της συμμετοχής ακόμη και στα μεγαλύτερα διεθνή συνέδρια;

Επιπλέον, οι χαμηλές αποδοχές και η έλλειψη οικονομικής υποστήριξης της έρευνας οδηγεί πολλούς σε αναζήτηση πρόσθετου εισοδήματος σε ελεύθερα επαγγέλματα (προφανώς εις βάρος της έρευνας όταν αυτή δεν αποδίδει οικονομικά). Αυτό, για παράδειγμα, εξηγεί (σε ορισμένο βαθμό) και τη μειωμένη συμμετοχή των ελλήνων νομικών στη διεθνή βιβλιογραφία και έρευνα. Δεν είναι όμως απαραίτητο η αξιολόγηση να συνδέεται με την αύξηση των κονδυλίων.²³

2. Η έλλειψη εξωτερικής ή εσωτερικής αξιολόγησης ανάλογης με εκείνη των πανεπιστημίων του εξωτερικού, σε συνδυασμό με τις γνωστές στρεβλώσεις και εξαρτήσεις που αναφέραμε στην εισαγωγή αλλά και με την έλλειψη χρημάτων, δημιουργούν σοβαρά αντικίνητρα στην παραγωγή έργου. Όταν ακόμη και σήμερα εκλέγονται ως μέλη ΔΕΠ σε κατώτερες αλλά και ανώτερες βαθμίδες άτομα με μηδενική διεθνή παρουσία, η παραγωγή έργου φαίνεται δονκιχωτική και η ήσων προσπάθεια συμφέρουσα.

Οι έλληνες επιστήμονες δεν έχουν, λοιπόν, ούτε τη δυνατότητα αλλά ούτε και το κίνητρο να συμμετέχουν στις διεθνείς επιστημονικές κοινότητες. Ο αριθμός των δημοσιεύσεων που εμφανίζεται στον Πίνακα 1 και οι οποίες διατηρούν την Ελλάδα σε αξιοπρεπή θέση οφείλεται κυρίως σε νέους και ενθουσιώδεις επιστήμονες, αλλά και σε λίγους μεγαλύτερους σε ηλικία επι-

στήμονες που με ηρωικό κυριολεκτικά τρόπο κατορθώνουν να αποτελούν τις εξαιρέσεις που επιβεβαιώνουν τον κανόνα.

Πίνακας 1. Δημοσιευμένα άρθρα σε 100 διεθνή επιστημονικά περιοδικά (2000-2004)

#	Χώρα	Σύνολο	Κοινωνική επιστήμη	Νομική	Φιλοσοφία
1	Ηνωμένο Βασίλειο	2422	711 (1)	715 (1)	996 (1)
2	Ολλανδία	678	178 (2)	312 (2)	188 (2)
3	Γερμανία	503	110 (3)	244 (3)	149 (3)
4	Γαλλία	317	78 (4)	128 (4)	111 (4)
5	Ιταλία	194	33 (6)	118 (5)	43 (9)
6	Βέλγιο	177	25 (8)	99 (6)	53 (6)
7	Ισπανία	136	27 (7)	42 (8)	67 (5)
8	Δανία	108	22 (9)	35 (11)	51 (7)
9	Φινλανδία	97	22 (9)	42 (8)	33 (10)
10	Σουηδία	90	59 (5)	46 (7)	44 (8)
11	Ιρλανδία	71	20 (11)	32 (12)	19 (11)
12	Αυστρία	56	7 (15)	36 (10)	13 (12)
13	Ελλάδα	39	10 (13)	19 (13)	10 (16)
14	Ουγγαρία	26	10 (13)	4 (16)	12 (13)
15	Τουρκία	24	11 (12)	2 (20)	11 (15)
16	Πορτογαλία	20	7 (15)	4 (16)	9 (17)
17	Πολωνία	19	2 (18)	5 (15)	12 (13)
18	Εσθονία	12	0 (21)	7 (14)	5 (19)
19	Τσεχία	10	5 (17)	1 (23)	4 (20)
20	Κύπρος	9	0 (21)	0 (26)	9 (17)
21	Σλοβακία	4	0 (21)	2 (20)	2 (21)
-	Βουλγαρία	4	0 (21)	3 (18)	1 (23)
-	Σλοβενία	4	0 (21)	3 (18)	1 (23)
-	Ρουμανία	4	1 (20)	2 (20)	1 (23)
-	Κροατία	4	2 (18)	1 (23)	1 (23)
26	Λουξεμβούργο	3	0 (21)	1 (23)	2 (21)
27	Μάλτα	1	0 (21)	0 (26)	1 (23)
28	Λετονία	0	0 (21)	0 (26)	0 (28)
-	Λιθουανία	0	0 (21)	0 (26)	0 (28)

Πίνακας 3. Κατάταξη ελληνικών πανεπιστημίων

Πανεπιστήμιο	Τμήμα	Κοινωνική επιστήμη	Νομική	Φιλοσοφία
Εθνικό & Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών (15)	Μεθοδολογίας, Ιστορίας και Θεωρίας της Επιστήμης	0	3	6
	Νομικής	0	4	0
	Οικονομικών	1	0	1
	Ψυχολογίας	1	0	0
Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης (4)	Νομικής	0	2	0
	Δημοτικής Εκπαίδευσης	1	0	0
Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών & Πολιτικών Επιστημών (3)	Κοινωνιολογίας	0	2	0
	Ψυχολογίας	1	0	0
Γεωπονικό Πανεπιστήμιο Αθηνών (2)	Αγροτικής Οικονομίας & Ανάπτυξης	2	0	0
Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης (1)	Νομικής	0	1	0
Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο (1)	Εφαρμοσμένων Μαθηματικών & Φυσικών Επιστημών	0	0	1
Πανεπιστήμιο Αιγαίου (1)	Μεσογειακών Σπουδών	0	1	0
Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας (1)	Οικονομικών	0	1	0
Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων (1)	Οργάνωσης & Διαχείρισης Αγροτικών Εκμεταλλεύσεων	1	0	0
Πανεπιστήμιο Κρήτης (1)	Κοινωνιολογίας	1	0	0
Πανεπιστήμιο Πατρών (1)	Οικονομικών	1	0	0
Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο (1)	Οικιακής Οικονομίας & Οικολογίας	1	0	0
Άλλα ιδρύματα				
Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών (2)		2	0	0
Athens Laboratory of Business Administration (ALBA) (1)		0	0	1

Πίνακας 4.
Περιοδικά Κοινωνικής επιστήμης (Social Science)

British Journal of Sociology Business and Society Review Crime, Law and Social Change Critical Criminology European Journal of Population Gender, Work and Organization Global Networks International Journal of Politics, Culture, and Society International Social Science Journal Journal for the Theory of Social Behaviour Journal of Agrarian Change Journal of Happiness Studies Journal of Historical Sociology Journal of Marriage and Family Journal of Quantitative Criminology Population and Development Review Social Indicators Research Social Justice Research Social Networks Social Science Journal Social Science Quarterly Social Science Research Sociologia Ruralis Sociological Forum Sociological Inquiry Sociological Methodology Sociological Quarterly Sociological Review Sociological Theory Sociology of Health and Illness Theory and Society

Πίνακας 5. Περιοδικά Νομικής Επιστήμης

Artificial Intelligence and Law Constitutional Political Economy Criminal Law Forum European Journal for Education Law and Policy European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice European Journal of International Law

European Journal of Law and Economics
 European Journal of Migration and Law
 European Journal on Criminal Policy and Research
 European Law Journal
 Howard Journal of Criminal Justice
 International and Comparative Law Quarterly
 International Criminal Law Review
 International Journal for the Semiotics of Law
 International Journal of Children's Rights
 International Journal of Law, Policy and the Family
 International Journal of the Sociology of Law
 International Journal on Minority and Group Rights
 International Law Forum
 International Review of Law and Economics
 Journal of Empirical Legal Studies
 Journal of Law and Society
 Journal of the History of International Law
 Law and Critique
 Law and Philosophy
 Law and Policy
 Law and Society Review
 Legal History Review
 Non-State Actors and International Law
 Nordic Journal of International Law
 Psychology, Public Policy, and Law
 Ratio Juris
 Res Publica
 Review of European Community and International Environmental Law

Πίνακας 6. Περιοδικά φιλοσοφίας

Acta Biotheoretica
 Analysis
 Bioethics
 Biology and Philosophy
 British Journal for the Philosophy of Science
 British Journal of Aesthetics
 Business Ethics
 Continental Philosophy Review
 Ethical Theory and Moral Practice
 Ethics and Information Technology

European Journal of Philosophy
Foundations of Science
Human Studies
Husserl Studies
Journal for General Philosophy of Science
Journal of Agricultural and Environmental Ethics
Journal of Applied Philosophy
Journal of Business Ethics
Journal of Philosophical Logic
Journal of Philosophy of Education
Journal of Political Philosophy
Linguistics and Philosophy
Metaphilosophy
Mind
Nous
Pacific Philosophical Quarterly
Phenomenology and the Cognitive Sciences
Philosophical Forum
Philosophical Investigations
Philosophical Perspectives
Philosophical Quarterly
Philosophical Studies
Philosophy and Public Affairs
Proceedings of the Aristotelian Society
Ratio

Πίνακας 7. Εκδοτικοί οίκοι

	Blackwell	Elsevier	Oxford	Springer	Σύνολο
Κοινωνική Επιστήμη	18	3	0	10	31
Νομική Επιστήμη	8	3	3	20	34
Φιλοσοφία	17	0	3	15	35
ΣΥΝΟΛΟ	43	6	6	45	100

Σημειώσεις

* Το κείμενο αυτό αποτελεί μέρος ευρύτερης έρευνας. Οφείλονται ευχαριστίες στις φοιτήτριες του Τμήματος ΜΙΘΕ Ειρήνη Γκουνταρούλη και Ιωάννα Παντελίδου για τη βοήθεια στην επεξεργασία των στοιχείων καθώς και στους Ηλία Κατσούλη και Ασπασία Τσαούση για τα σχόλιά τους.

1. Βλ. ιδίως το ρεπορτάζ της *Καθημερινής*, 'Παρόντες οι Έλληνες στη διεθνή έρευνα: Φυσική και Ιατρική κατέχουν τα πρωτεία' (14/11/2004) όπου παρουσιάζεται σχετική μελέτη που πραγματοποιήθηκε υπό την εποπτεία του καθηγητή Δημήτρη Τριχόπουλου.

2. Ένα άλλο πρόβλημα, σύμφωνα με τον Κώστα Λάβδα (*Ελευθεροτυπία* 17/3/2005), είναι ότι η ελληνική κοινωνία δεν είναι εξοικειωμένη με τη γενικότερη κουλτούρα συνεχούς αξιολόγησης του δημόσιου τομέα.

3. Για τα συστήματα αξιολόγησης σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες, βλ. το ρεπορτάζ της *Ελευθεροτυπίας* (7/2/2005).

4. Βλ. σχετικά και το άρθρο του Μ.Α. Τιβέριου, 'Η αξιολόγηση στην ανώτατη εκπαίδευση', *Το Βήμα της Κυριακής* (30/1/2005): 'Όποια κριτήρια οριστούν θα πρέπει να είναι συγκεκριμένα και σαφή. Το αν ένας ερευνητής είναι καλός ή όχι στην ειδικότητά του, αυτό μπορούν να το πουν μόνον εκείνοι που θεραπεύουν την ίδια με αυτόν επιστήμη τόσο εντός όσο και εκτός συνόρων. Έτσι ο αριθμός και η ποιότητα του παραγόμενου ερευνητικού έργου κάθε μέλους ΔΕΠ και ο αντίκτυπος που αυτό έχει διεθνώς στον αντίστοιχο επιστημονικό κλάδο -κάτι που συνάγεται και από τις γραπτές αναφορές που έχουν γίνει σε αυτό-, θα πρέπει να παίζουν βαρύνοντα ρόλο στην αξιολόγησή του'.

5. Βλ. <http://www.heal-link.gr>

6. Οι περισσότεροι εκδοτικοί οίκοι προσφέρουν τις ηλεκτρονικές εκδόσεις των περιοδικών τους από την περίοδο 1999-2001.

7. Περιλαμβάνονται όμως και περιοδικά δημογραφίας, εγκληματολογίας, κ.λπ. Ο προβληματικός όρος *social science* (Κοινωνική επιστήμη) αντί του ευρύτερα γνωστού *social sciences* (Κοινωνικές επιστήμες) επιλέγεται από τους εκδοτικούς οίκους για να εξυπηρετήσει καλύτερα την κατηγοριοποίηση των περιοδικών και επιτρέψει την αυτόνομη παρουσία των Οικονομικών ως ξεχωριστής κατηγορίας.

8. Ο οίκος Springer περιλαμβάνει πλέον και τα περιοδικά των εκδοτικών οίκων Kluwer και Brill.

9. Οι αμερικανοί επιστήμονες πρωτοστατούν σε αριθμό δημοσιεύσεων σε όλους τους εκδοτικούς οίκους και σε όλα τα επιστημονικά αντικείμενα. Η κυριαρχία τους είναι τόσο απόλυτη, ώστε συχνότατα ξεπερνά το 90% των συνολικών δημοσιεύσεων! Ακόμη και σε περιοδικά που διευθύνονται και ελέγχονται από Ευρωπαίους, οι δημοσιεύσεις από αμερικανούς επιστήμονες σπάνια είναι λιγότερες του 50% του συνόλου.

10. Για παράδειγμα, τα δύο αυτά περιοδικά εκδίδονται από δύο βρετανικών νομικές σχολές και σπάνια δημοσιεύουν άρθρα μη βρετανών νομικών.

11. Για τον κατάλογο των περιοδικών, βλ. πίνακες 4-7 στο παράρτημα.

12. Το μεγαλύτερο πρόβλημα παρουσιάστηκε στα περιοδικά του εκδοτικού οίκου Brill (Springer) κατά τη χρονική περίοδο 2003-2004.

13. Στην κατάταξη δεν περιλαμβάνονται ευρωπαϊκές χώρες με σημαντικό αριθμό δημοσιεύσεων, όπως η Νορβηγία και, δευτερευόντως, η Ελβετία.

14. Είναι σχεδόν αδύνατο να βρει κανείς περιοδικό που να δημοσιεύει άρθρα σε άλλες γλώσσες και να κατορθώνει να διατηρεί μια αξιοπρεπή θέση στους καταλόγους με τους συντελεστές επιρροής.

15. Μάλιστα οι 2 από τις 4 δημοσιεύσεις μελών του Τμήματος Νομικής του ΕΚΠΑ προέρχονται από τον ίδιο συγγραφέα.

16. Τρεις (3) δημοσιεύσεις προέρχονται από υποψήφιους διδάκτορες (2 του Τμήματος Νομικής του ΠΠΘ και 1 του Τμήματος Νομικής του ΕΚΠΑ).

17. Βλ. Αριστείδης Ν. Χατζής, 'Έρευνα στα ελληνικά ΑΕΙ: Η περίπτωση των Κοινωνικών Επιστημών', ανακοίνωση στο συνέδριο *Προς την Κοινωνία της Μάθησης και της Γνώσης: Εκπαίδευση και Ανάπτυξη* (Θεσσαλονίκη, Δεκέμβριος 1997).

18. Δεν είναι τυχαίο πως οι μοναδικές σχετικές μελέτες αναφορών (*citation studies*) για την Ελλάδα έχουν εκπονηθεί από οικονομολόγους.

19. Βλ. σχετικά Γ. Ψαχαρόπουλος & Γ. Γεράσιμος, 'Οικονομικά τμήματα Πανεπιστημίων: μία αντικειμενική αξιολόγηση', *Οικονομικός Ταχυδρόμος* (30.10.2003).

20. Οι σχετικές διεθνείς έρευνες μάλλον λένε το αντίθετο. Βλ. τα στοιχεία που παρουσιάζει ο Γιώργος Ψαχαρόπουλος στην εφημερίδα *Express* (9/3/2003) χρησιμοποιώντας ως πηγές μελέτες του ΟΟΣΑ και της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Οι επιστημονικές δημοσιεύσεις ανά χίλιους φοιτητές είναι για την Ελλάδα 340 (το μισό του κοινοτικού μέσου όρου = 613), όταν η Σουηδία (στην υψηλότερη θέση) έχει 1431 και η Ιταλία (στην προτελευταία θέση) 457. Με βάση τα στοιχεία αυτά, η κατάσταση είναι σαφώς χειρότερη από αυτή που περιγράφουμε στο παρόν κείμενο.

21. Η πρόταση που πρόσφατα παρουσίασε το υπουργείο Παιδείας στο πλαίσιο των εργασιών του Εθνικού Συμβουλίου Παιδείας, παρά τις αδυναμίες και τις ελλείψεις, θα είναι σίγουρα χρήσιμη για την τεκμηρίωση της διεθνούς παρουσίας των ελλήνων επιστημόνων σε όλες τις γλώσσες. Βλ. παρουσίαση στην *Ελευθεροτυπία* (19/3/2005).

22. Το κράτος δημιουργεί σειρά προβλημάτων. Βλ. ενδεικτικά Γ.Κ. Μπήτρου, 'Το Υπουργείο Παιδείας και η ανταγωνιστικότητα', *Το Βήμα της Κυριακής* (9/1/2005) και το ρεπορτάζ της *Καθημερινής* (16/1/2005) με τίτλο 'Οι επτά πληγές της Ανώτατης Παιδείας'.

23. Όπως ορθά αναφέρει ο Στέφανος Ματθίας, 'Σκέψεις για την Αξιολόγηση των Πανεπιστημίων', *Καθημερινή*, (3/4/2005). Βλέπε όμως τις αντιρρήσεις του Ιωάννη Μυλόπουλου, 'Αξιολόγηση ή χειραγώγηση των ΑΕΙ;', *Το Βήμα* (11/3/2005). Σύμφωνα με τον Θωδωρή Πελαγίδη ('Το Χρήμα μόνο δεν φέρνει τη μόρφωση', *Ελευθεροτυπία* 23/5/2004), τα χρήματα που δίνει το ελληνικό κράτος στην Παιδεία δεν αξιοποιούνται στην πορεία σύμφωνα με τα διεθνή πρότυπα. Έτσι, ενώ το ελληνικό κράτος ξοδεύει 'τα ίδια περίπου χρήματα με τη Δανία, τη Βρετανία ή και περισσότερα από την Ισπανία, υστερούμε 3 έως 4 φορές σε διεθνείς δημοσιεύσεις στις επιστήμες'.